

# اداره شهرهای پایدار

باب ایوانس - مارکو جوز  
سوزان ساندبک - کیت تنوبالد

ترجمه: غلامرضا کاظمیان  
عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی  
خدر فرج کرده



انتشارات پرهام نقش

۱۳۹۰

عنوان و نام پدیدآور : اداره شهرهای پایدار / تألیف باب ایوانس .. [و دیگران] ترجمه غلامرضا کاظمیان،  
خدر فرج کرده.

مشخصات نشر : تهران: پرهام نقش، ۱۳۹۰.

مشخصات ظاهری : ۲۳۲ ص.

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۶۱۲۶-۰۸-۱

وضعیت فهرست نویسی : فیا

یادداشت : تألیف باب ایوانس، مارکو جوز، سوزان ساندیک، کیت تنوالد.

یادداشت : عنوان اصلی: Governing sustainable cities, 2005.

موضوع : شهرسازی -- جنبه‌های زیست‌محیطی -- اروپا.

موضوع : سازمان‌های دولتی محلی -- اروپا.

موضوع : توسعه پایدار -- اروپا -- مشارکت شهروندان.

شناسه افزوده : اولتر، باب، ۱۹۴۷ - م.

شناسه افزوده : Evans, Bob

شناسه افزوده : کاظمیان، غلامرضا، ۱۳۴۴ -، مترجم

شناسه افزوده : فرج کرده، خدر، مترجم

رده بندی کنگره : HT ۱۶۹ / الف ۴ - ۱۳۹۰

رده بندی دیویی : ۱۲۱۶.۹۴/۳۰۷

شماره کتابشناسی ملی : ۲۲۷۷۴۶۹



پرهام نقش

### اداره شهرهای پایدار

♦ تألیف: باب ایوانس - مارکو جوز - سوزان ساندبک - کیت تتوبالد

♦ مترجم: غلامرضا کاظمیان، خدر فرج‌کرده

♦ ویراستار: حمید خاسمی

♦ ناشر: پرهام نقش

♦ لیتوگرافی: نادر

♦ چاپ: سارنگ

♦ صحافی: بعثت

♦ نوبت چاپ: اول / ۱۳۸۹

♦ شمارگان: ۱۰۰۰

♦ شابک: ۱ - ۰۸ - ۶۱۲۶ - ۶۰۰ - ۹۷۸

♦ قیمت: ۷۰۰۰ تومان

مراکز پخش و فروش:

کتابفروشی پرهام:

خیابان انقلاب، ابتدای خیابان ۱۲ فروردین پلاک ۲۹۷ تلفن: ۶۶۴۶۸۲۳۵

انتشارات سیمای دانش: تلفن: ۶۶۴۶۴۷۷۹

مسئولیت صحت مطالب کتاب به عهده مترجم و حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

## فهرست مطالب

|     |                                                       |
|-----|-------------------------------------------------------|
| الف | مقدمه                                                 |
| ج   | پیش‌گفتار                                             |
| ذ   | تقدیر و تشکر                                          |
|     | فصل ۱ سطح نزدیک‌تر حکمروایی به مردم...                |
| ۳   | اداره شهرهای پایدار                                   |
| ۹   | شهرهای پایدار در اروپا                                |
| ۱۲  | پروژه DISCUS                                          |
| ۱۴  | فصل‌ها                                                |
|     | فصل ۲ حکومت، حکمروایی و پایداری محلی                  |
| ۱۸  | مقدمه                                                 |
| ۱۹  | حکمروایی خوب چیست؟                                    |
| ۲۱  | حکمروایی خوب و توسعه پایدار                           |
| ۲۳  | شناخت سرمایه اجتماعی                                  |
| ۲۷  | عناصر سرمایه اجتماعی                                  |
| ۲۹  | سطح و ماهیت سرمایه اجتماعی                            |
| ۳۲  | سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار محلی                    |
| ۳۵  | شناخت سرمایه نهادی                                    |
| ۳۷  | کنش متقابل بین سرمایه اجتماعی و سرمایه نهادی          |
| ۴۰  | ظرفیت‌سازی نهادی                                      |
| ۴۲  | سرمایه نهادی و ظرفیت‌سازی در درون حکومت محلی          |
| ۴۵  | ظرفیت‌سازی حکومت محلی؛ به مثابه گامی به سوی حکمروایی؟ |
| ۴۸  | ظرفیت‌سازی برای توسعه پایدار شهری                     |
| ۵۰  | شراکت‌ها و همکاری                                     |

|     |                                                                             |
|-----|-----------------------------------------------------------------------------|
| ۵۱  | سیاست‌های محلی و طراحی نهادی                                                |
| ۵۳  | تعریف موفقیت در پایداری شهری                                                |
| ۵۴  | مدل نظری: تبیین رابطه بین جامعه مدنی و حکومت محلی در عرصه توسعه پایدار شهری |
| ۵۷  | <b>فصل ۳ پرداختن به چالش پایداری</b>                                        |
| ۵۸  | مقدمه                                                                       |
| ۶۱  | عرصه‌های پیشرفت در ۴۰ شهر مورد مطالعه                                       |
| ۶۶  | موضوعات برابری اجتماعی                                                      |
| ۶۷  | موضوعات اقتصاد پایدار                                                       |
| ۷۱  | بیست شهر برتر مورد مطالعه در تحقیق                                          |
| ۷۵  | پنج شهر برتر مورد مطالعه در اروپای شرقی                                     |
| ۸۰  | پنج شهر برتر مورد مطالعه در اروپای غربی                                     |
| ۸۹  | پنج شهر برتر مورد مطالعه در اروپای جنوبی                                    |
| ۹۵  | پنج شهر برتر مورد مطالعه در اروپای شمالی                                    |
| ۱۰۲ | نتیجه‌گیری                                                                  |
| ۱۰۵ | <b>فصل ۴ ظرفیت نهادی و ظرفیت اجتماعی</b>                                    |
| ۱۰۶ | مقدمه                                                                       |
| ۱۰۷ | ظرفیت نهادی                                                                 |
| ۱۱۲ | ظرفیت اجتماعی                                                               |
| ۱۱۴ | ظرفیت‌سازی                                                                  |
| ۱۱۷ | هجده شهر برتر مورد مطالعه از نظر ظرفیت نهادی، ظرفیت اجتماعی و ظرفیت‌سازی    |
| ۱۱۹ | چهار شهر برتر مورد مطالعه در اروپای شرقی                                    |
| ۱۲۲ | پنج شهر برتر مورد مطالعه در اروپای غربی                                     |
| ۱۲۶ | پنج شهر برتر مورد مطالعه در اروپای جنوبی                                    |
| ۱۳۲ | پنج شهر برتر مورد مطالعه در اروپای شمالی                                    |

۱۳۴

۱۳۷

## فصل ۵ حکومت محلی و جامعه مدنی

۱۳۸

مقدمه

۱۳۸

درک مفهوم توسعه پایدار

۱۳۹

اهمیت نسبی ادارات حکومت محلی

۱۴۰

نقش حکومت و جامعه مدنی در افزایش آگاهی از پایداری

۱۴۱

شراکت‌های بین حکومت محلی و جامعه مدنی

۱۴۶

مسئولیت حکومت‌های محلی

۱۵۳

تجربه پروژه‌های مشترک پایداری بین حکومت محلی و سازمان‌های جامعه مدنی

۱۵۵

نتیجه‌گیری در مورد روابط حکومت محلی و جامعه مدنی

۱۵۷

## فصل ۶ اداره کردن برای پایداری

۱۵۸

مقدمه

۱۵۸

ایجاد ظرفیت‌های نهادی و اجتماعی برای پایداری شهری (DISCUS)

۱۶۱

روندهای اصلی و تعیین‌کننده در فرایند و پیشرفت توسعه پایدار

۱۶۷

ظرفیت نهادی پویا و موفقیت سیاست توسعه پایدار: یک الگو

۱۶۹

نتیجه‌گیری

۱۸۱

## فصل ۷ دستورکاری برای اقدام

۱۸۲

مقدمه

۱۸۳

حکومت محلی به عنوان سازمان یادگیری

۱۸۳

اتحاد با مؤسسات بیرونی

۱۸۴

پیوندهای بین ادارات

۱۸۵

سیاست‌گذاری خلاق

۱۸۵

تسهیل و رهبری

|     |                                              |
|-----|----------------------------------------------|
| ۱۸۶ | ارتباط با جامعه مدنی                         |
| ۱۸۶ | آگاهی زیست‌محیطی به عنوان نوعی تسریع‌گر      |
| ۱۸۷ | چشم‌انداز و دوام                             |
| ۱۸۷ | شبکه‌سازی بین حاکمیت‌های محلی                |
| ۱۸۸ | حکمروانی چندسطحی                             |
| ۱۸۹ | پیوست الف: روش‌شناسی کار میدانی پروژه DISCUS |
| ۲۰۴ | منابع                                        |

www.ketab.ir

## فهرست شکل‌ها

|     |                                                          |
|-----|----------------------------------------------------------|
| ۵   | شکل ۱-۱: تفاسیر مغایر از حکمروایی                        |
| ۱۵  | شکل ۲-۱: نقشه چهل شهر مورد مطالعه                        |
| ۱۶۱ | شکل ۱-۶: رتبه‌بندی‌های برگرفته از یافته‌های کیفی         |
| ۱۶۳ | شکل ۲-۶: اداره کردن و ظرفیت                              |
| ۱۶۳ | شکل ۳-۶: اداره کردن و ظرفیت‌سازی برای توسعه پایدار       |
| ۱۶۵ | شکل ۴-۶: اداره کردن و نتایج سیاست توسعه پایدار           |
| ۱۶۶ | شکل ۵-۶: ظرفیت جامعه مدنی و حکومت محلی برای توسعه پایدار |
| ۱۶۸ | شکل ۶-۶: ظرفیت نهادی پویا و نتایج سیاست توسعه پایدار     |
| ۱۹۰ | شکل الف-۱: فرایند تحقیق                                  |

## فهرست جدول‌ها

|     |                                                                                             |
|-----|---------------------------------------------------------------------------------------------|
| ۵۵  | جدول ۱-۲: سناریوهایی برای شیوه‌های متفاوت حکمروایی و تأثیر آنها بر نتیجه سیاست توسعه پایدار |
| ۶۴  | جدول ۱-۳: موضوعات زیست‌محیطی                                                                |
| ۶۶  | جدول ۲-۳: موضوعات برابری اجتماعی                                                            |
| ۶۷  | جدول ۳-۳: موضوعات اقتصاد پایدار                                                             |
| ۷۲  | جدول ۴-۳: بیست شهر برتر مورد مطالعه از نظر نتایج سیاست (پنج شهر نخست در هر منطقه)           |
| ۷۴  | جدول ۵-۳: میانگین مجموع شاخص‌های زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی در ۲۰ شهر برتر مورد مطالعه   |
| ۱۰۷ | جدول ۱-۴: ظرفیت نهادی                                                                       |
| ۱۱۵ | جدول ۲-۴: نمونه‌هایی از ظرفیت‌سازی                                                          |
| ۱۱۸ | جدول ۳-۴: هجده شهر برتر مورد مطالعه از نظر ظرفیت نهادی، ظرفیت اجتماعی و ظرفیت‌سازی          |
| ۱۳۹ | جدول ۱-۵: درک مفهوم توسعه پایدار                                                            |
| ۱۴۱ | جدول ۲-۵: طبقه‌بندی منطقه‌ای اهمیت ادارات حکومت محلی                                        |



- جدول ۳-۵: حمایت از شراکت‌های محلی در میان پاسخ‌دهندگان حاکمیت محلی و جامعه مدنی ۱۴۲
- جدول ۴-۵: حمایت از ابتکارات و ابزارهای حکومت محلی برای تقویت ارتباط با سازمان‌های جامعه مدنی ۱۴۳
- جدول ۵-۵: اهمیت شراکت‌ها ۱۴۳
- جدول ۶-۵: میزان حمایت حاکمیت محلی از ابزارها و ابتکارات لازم برای تقویت ارتباطات ۱۴۴
- جدول ۷-۵: ارزیابی نفوذ گروه‌ها و سازمان‌های متفاوت جامعه مدنی بر فرایندهای توسعه پایدار ۱۴۶
- جدول ۸-۵: برآورد سازمان‌ها از نفوذ خود بر سیاست‌های محلی توسعه پایدار ۱۴۷
- جدول ۹-۵: شهرهای مورد مطالعه‌ای که در آنها سازمان‌ها حس بیشتری از نفوذ بر سیاست‌های توسعه پایدار را نشان می‌دهند ۱۴۹
- جدول ۱۰-۵: اطمینان به رویکرد حکومت محلی به سیاست‌گذاری پایداری ۱۵۰
- جدول ۱۱-۵: شهرهای مورد مطالعه‌ای که سطح بالاتری از اطمینان را به ظرفیت سیاست‌گذاری حکومت محلی نشان می‌دهند ۱۵۱
- جدول ۱۲-۵: شهرهای با بالاترین سطح فعالیت جامعه مدنی ۱۵۲
- جدول ۱۳-۵: فعالیت گزارش شده از پروژه‌های مشترک سازمانی محلی در طول سال‌های ۲۰۰۰-۲۰۰۳ ۱۵۴
- جدول الف-۱: ۴۰ شهر مورد مطالعه ۱۹۳

#### فهرست پیرایندها

- پیرایند ۱-۱: تمهیدات آلبرگ ۱۰
- پیرایند ۱-۳: ۴۰ شهر مورد مطالعه ۶۰
- پیرایند ۲-۳: نمونه‌های ابتکاری از پیشرفت پایداری ۶۸
- پیرایند ۱-۶: ارتباط بین ظرفیت نهادی و اجتماعی، میزان ظرفیت‌سازی و نتایج سیاست توسعه پایدار ۱۵۹
- پیرایند الف-۱: حضور بیش از اندازه پاسخگویان در مقوله‌ها در مقایسه با میانگین حضور در کل ۴۰ شهر ۲۰۳
- مورد مطالعه

## مقدمه مترجمان

از زمانی که رویکردهای جدید و امروزیین توسعه در عرصه‌های آکادمیک، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی ظهور یافته‌اند، سطوح و رده‌های محلی و از جمله شهرها همواره به عنوان سطحی از اعمال و اجرای این رویکردها مد نظر قرار گرفته‌اند. در واقع، اگر رویکردهای توسعه‌ای از لحاظ تصمیم‌گیری، سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و مدیریت مورد بررسی قرار گیرند، در روند کلی می‌توان دو رویکرد کلان را تشخیص داد که هر کدام دارای بنیان‌های نظری، الزامات زمانی و مکانی و ابزارهای اجرایی خاص خود هستند؛ و عبارت‌اند از: رویکرد بالا به پایین؛ و رویکرد پایین به بالا.

بررسی مختصر روند تأثیرات این رویکردها، نشان می‌دهد که رویکرد بالا به پایین بنا به دارا بودن چارچوب‌های خاص، نتوانست آن گونه که لازم است به الزامات توسعه‌ای و به ویژه نیازها و شرایط نوظهوری که جوامع ایجاد می‌کنند پاسخگو باشد. با آنکه در اینجا، هدف پی‌بردن به دلایل شکست این رویکرد نیست، اما به اختصار می‌توان گفت که طراحی و اجرای سیاست‌های خارج از مناطق و سطوح محلی، تدوین سیاست‌ها در قالب خط‌مشی‌های استاندارد و اعمال آن در مناطق مختلف، بدون توجه به شرایط و محتوای اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و نهادی‌شان، اعطای ناپذیری سیاست‌ها و برنامه‌ها، چالش‌های مطرح شده ناشی از فشارهای جهانی شدن و مهم‌تر از آن بی‌توجهی به پتانسیل‌ها یا توان‌های محیطی و فرهنگی و سیاسی سطوح محلی از جمله مهم‌ترین دلایل شکست رویکرد مذکور بود.

در پاسخ به شکست رویکردهای بالا به پایین، در چند دهه اخیر رویکردهای پایین به بالا سر برآوردند که وجه غالب و اصلی آنها در سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی، مبتنی بر چارچوب و شرایط محلی‌ای است که توسعه قرار است در آن رخ دهد.

توسعه پایدار نیز به عنوان یکی از رویکردهای توسعه که از حدود سه دهه پیش در سطح وسیعی گسترش یافته است، در عرصه اجرا عمدتاً مبتنی بر رویکرد پایین به بالاست که در آن بر شرایط طبیعی محلی، فرهنگ محلی، اقتصاد محلی، چارچوب نهادی محلی و مانند اینها تأکید می‌شود.

اما اجرای توسعه پایدار و چگونگی رسیدن به آن، موضوعی است که کانون توجه پژوهش‌های متعددی قرار گرفته است. در حالی که به نظر می‌رسد ادغام مجموعه اهدافی که توسعه پایدار به دنبال آن است (اهداف اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی) کار دشواری باشد. شهرها و مناطقی وجود دارند که تجربیات موفقی در این زمینه کسب کرده‌اند و با رویه‌ای ساختن توسعه پایدار، جریان امور را به گونه‌ای سازمان داده‌اند که توسعه اصولاً در مسیر پایداری قرار بگیرد. با این همه، باید اذعان کرد که هنوز تا رسیدن به پایداری کامل و شناسایی ابزارهای آن راه درازی در پیش است؛ و این موضوعی است که در کتاب "اداره شهرهای پایدار"، با بررسی تجربی ۴۰ شهر و شهرک در اروپا، مورد توجه قرار گرفته است.

کتاب اداره شهرهای پایدار مبتنی بر پژوهش گسترده‌ای است که در شهرهای متعدد اتحادیه اروپا به عمل آمده است. پژوهش یاد شده به دنبال کشف روابط بین توسعه پایدار و ظرفیت‌های محلی (اعم از ظرفیت‌های حکومتی و جامعه مدنی)، عوامل و شرایط تعیین‌کننده توسعه پایدار، رابطه حکومت محلی و جامعه مدنی در اجرای توسعه پایدار، کنکاش در مورد رویه‌ای کردن توسعه پایدار و معرفی الگویی است که بتواند رابطه توسعه پایدار را با ظرفیت نهادی و اجتماعی نشان دهد.

پژوهش "توسعه ظرفیت‌های نهادی و اجتماعی برای پایداری شهری"<sup>۱</sup>، که این کتاب بر پایه آن نوشته شده است، به صورت تجربی نشان می‌دهد که: برای رسیدن به توسعه پایدار باید چه کار کرد؟ چه شرایطی لازم است؟ چگونه می‌توان از ظرفیت‌های محلی برای رسیدن به آن استفاده کرد؟ ارتباط سطوح محلی با سطوح منطقه‌ای و ملی و بین‌المللی باید چگونه باشد؟ نگرش نویسندگان کتاب به توسعه پایدار، که آن را نه به عنوان نوعی کار بلکه به عنوان شیوه انجام کار می‌بینند، چه بسا نگرشی باشد که کمتر مورد توجه قرار گرفته است. بر اساس نگرش مذکور، با رویه‌ای شدن و مرسوم‌سازی توسعه پایدار، توسعه اصولاً در مسیر پایداری قرار خواهد گرفت.

مترجمان به این موضوع مهم آگاهی دارند که صرف ترجمه یک کتاب و معرفی چند رویکرد و یا تجربه شهرهای دیگر، نه می‌تواند به حل مسائل و مشکلات شهرهای کشور کمک کند و نه حتی اندکی بر علم و حوزه تخصصی آن بیفزاید. تصمیم به ترجمه کتاب *Governing Sustainable Cities* از چند جهت برای مترجمان اهمیت داشت.

نخست آنکه کتاب "اداره شهرهای پایدار" از بُعد روش‌شناختی در مسائل شهری، به ویژه هنگامی که هدف تحقیق در مورد ابعاد فرهنگی، سیاسی و اجرایی شهر باشد، دارای اهمیت فراوانی است. روش‌شناسی کتاب و تحقیقی که کتاب بر اساس آن نگاشته شده، از نوع کمی-کیفی است که چگونگی انجام پژوهش در مسائل پیچیده شهر را به صورت چارچوب‌بندی شده و شاید بسیار ساده ارائه کرده است. به ویژه چگونگی کسب اطلاعات در مورد حاکمیت‌های محلی و سازمان‌های اداره‌کننده شهر و جامعه محلی در کتاب، جای توجه و تعمق دارد.

بُعد مهم دیگر کتاب معرفی رویکردهای تازه‌ای است که، به رغم اینکه به تجربه ثابت شده است می‌توانند در توسعه در سطوح مختلف موفق عمل کنند، اما در کشور ما کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند. هر چند باید اذعان داشت که آنچه در کتاب ارائه شده است موضوعاتی نیست که برای جامعه دانشگاهی کشور ناشناخته باشد اما آنچه که اهمیت دارد چگونگی عملیاتی کردن این نظریات و مفاهیم در عرصه توسعه است. این موضوع در جامعه دانشگاهی، اهل فن و دست‌اندرکاران امور، کمتر مورد توجه قرار گرفته است. کتاب اداره شهرهای پایدار به وضوح چگونگی عملیاتی کردن نظریات و مفاهیم انتزاعی همچون رویکرد نهادی، ظرفیت نهادی، سرمایه اجتماعی، موفقیت توسعه پایدار و نظایر اینها، و همچنین اثرگذاری آنها را بر روند توسعه نشان داده است و از این جهت می‌تواند دارای ارزش فراوانی باشد.

سرانجام اینکه کتاب پیش رو، منبعی غنی از تجربیات چندین شهر بزرگ و کوچک در زمینه توسعه پایدار است. به ویژه این اهمیت زمانی به خوبی آشکار می‌گردد که اشاره شود این تجربیات، برگرفته از سطح محلی یعنی از حکومت‌های محلی و جامعه محلی است. چگونه می‌توان از پتانسیل‌های محلی در ابعاد مختلف به منظور توسعه و بهبود کیفیت زندگی محلی استفاده کرد؟ چگونه می‌توان رابطه حکومت محلی و سازمان‌های اداره‌کننده امور محلی را با جامعه محلی به گونه‌ای تعریف کرد که این دو همپای

یکدیگر برای توسعه گام بردارند؟ آیا تقویت جامعه محلی به معنی کاهش قدرت حکومت است؟ آیا افزایش اختیارات سطوح محلی به معنی کاهش قدرت حکومت مرکزی است؛ و یا برعکس؟ کتاب اداره شهرهای پایدار به صورت بسیار ساده و خلاصه نشان می‌دهد که بر خلاف تمام تفکراتی که در این زمینه وجود دارد، تقویت جامعه مدنی و حکومت‌های محلی نه تنها امری مثبت برای توسعه محلی است، بلکه در سطح کلان توسعه منطقه‌ای و ملی نیز می‌تواند به عنوان یکی از راهبردهای اصلی و اجرایی مد نظر قرار گیرد. البته مترجمان به این امر نیز واقف‌اند که تجربیاتی که در این کتاب در مورد شهرهای اروپایی ارائه شده است، چیزی متفاوت از شهرهای کشور ماست، چرا که اصولاً رویکردهایی که در کتاب تبیین شده‌اند، رویکردهایی هستند که بر تفاوت‌های بنیادی که جوامع مختلف در سطوح خرد و کلان یا هم‌داوند صحنه می‌گذارند و معتقدند که برای توسعه هر شهر، منطقه و یا جامعه‌ای، باید متناسب با شرایط و ویژگی‌ها و الزامات خاص آن عمل کرد.

به این ترتیب، این کتاب می‌تواند آموزه‌های نظری و کاربردی گسترده‌ای را به لحاظ روش، رویه و محتوا در اختیار مخاطبان خود قرار دهد. مخاطبانی که طیفی از دانشجویان و پژوهشگران حوزه‌های علمی مختلف شهری (جغرافیا، جامعه‌شناسی، علوم سیاسی، برنامه‌ریزی و مدیریت شهری) تا سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و مدیران شهری را شامل می‌شود.

دکتر غلامرضا کاظمیان؛ عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی،

خدر فرج‌کرده

اسفند ۱۳۸۹

## پیش گفتار

حاکمیت‌های محلی شهری، از جمله متعهدترین نهادهایی بوده‌اند که در طول دهه گذشته در زمینه پایداری کار کرده‌اند. پیمایشی که به وسیله شورای بین‌المللی ابتکارات محلی محیط زیست، برای آماده‌سازی نشست جهانی در مورد توسعه پایدار در ژوهانسبورگ آفریقای جنوبی در سال ۲۰۰۲ به عمل آمده است، نشان داد که بیش از ۶۰۰۰ حاکمیت محلی، دستورکار محلی ۲۱ و یا فرایندهای برنامه‌ریزی مشابهی را همراه با شهروندان‌شان آغاز کرده‌اند که هدف آن ایجاد راهبردهایی برای توسعه آینده است، به گونه‌ای که کیفیت خوب زندگی را با ضرورت کاهش استفاده از منابع طبیعی وفق دهد. در سال ۲۰۰۰، ائتلاف اروپایی همکاران پژوهش که به وسیله شورای بین‌المللی ابتکارات محلی محیط زیست هماهنگ می‌شد، بررسی نتایج فرایندهای دستورکار محلی ۲۱ را در شهرها و شهرک‌های اروپا در چارچوب پروژه‌ای به نام خودارزیابی حاکمیت‌های محلی از دستورکار محلی<sup>۱</sup> شروع کرد. این پروژه (که ۱۵۰ محدوده شهری را در تمرینی دومرحله‌ای تحلیل کرد)، ۲۴ شهر را در زمینه شیوه عمل خوب و مناسب برای پایداری شناسایی کرد. البته به هر حال این شهرها از کشورهای مختلفی بودند و بنابراین شرایط اقتصادی و سیاسی و فرهنگی متفاوتی را نشان می‌دادند. یکی از پرسش‌هایی که در این میان بی‌پاسخ ماند، این بود: آیا عوامل و شرایط کلی و مشترکی وجود دارند که شکل‌گیری شیوه عمل خوب و مناسب را امکان‌پذیر سازند؟

تا به امروز، فرض بسیار پذیرفته‌شده‌ای بین پژوهشگران و اهل فن وجود داشته است که یکی از راه‌های تکوین و توسعه نوآوری در سیاست محلی، همانا مستندسازی و انتشار نمونه‌های خوبی است که از مکانی به مکان دیگر انتقال یافته، تعدیل گردیده و بیشتر پرورانده شده است. اما اگر این انتقال شکست بخورد، چه می‌شود؟ چنانچه پیش‌شرط‌هایی وجود داشته باشد که حتماً می‌بایست پیش از آنکه

فرایند پایدارسازی محلی بتواند نتایج محسوسی را به وجود آورد، برآورده شوند، آن گاه چه رخ خواهد نمود؟ برای پاسخ به این پرسش‌ها، در پژوهش مشابهی، گروه همکاری جدیدی تشکیل و جست‌وجوی بیشتر در فرایندهای در حال اجرا در شهرها و شهرک‌های اروپایی - به ویژه در شهرهایی که از قبل به عنوان شهرهای اجراکننده شیوه عمل مناسب در پایداری محلی شناسایی شده بودند- شروع شد. پروژه‌ای که این ارزیابی در آن به عمل آمد، با عنوان "توسعه ظرفیت‌های نهادی و اجتماعی برای پایداری شهری" (DISCUS)<sup>۲</sup> نامیده می‌شود که نتایج آن در این کتاب ارائه شده است.

در پروژه DISCUS، بر بحث مداوم در مورد رابطه بین حکومت و حکمروایی تأکید شده، اما هدف گسترده‌تری نیز داشته است که همانا تحلیل پیوندهای بین این فرایندها و فرایندهای سیاست توسعه پایدار است. معمولاً حکومت‌های محلی در سراسر اروپا رویکرد مشارکتی را برای اداره شهرها یا شهرک‌ها مورد توجه قرار می‌دهند، چرا که این رویکرد بخش جدایی‌ناپذیر توسعه پایدار به شمار می‌آید. در واقع اکثریت شهرهای دارای شیوه عمل مناسب، تا آنجا موفق‌اند که حاکمیت محلی با سازمان‌های ذی‌نفع کار کند و شهروندان را در گفت‌وگو مربوط به آینده شهرشان شرکت دهد. در این صورت، آیا این امر کمکی برای توسعه پایدار است؟

در اینجا، فرض رایج این است که تغییر از رویکرد بالا به پایین (حکومت) به رویکرد گفت‌وگوگرا (حکمروایی)، آگاهی، مسئولیت مشترک و مقبولیت در میان شهروندان امری ضروری (اما تا اکنون ناشناخته) است و گام‌های سیاست به سوی استفاده کمتر از منابع و شمول و دربرگیری بهتر اجتماعی را افزایش می‌دهد. این فرض اظهار می‌دارد که در مراحل در آینده، شهروندان - که با این تغییر تشویق می‌شوند و حکومت‌های محلی هدایت‌شان می‌کنند- مالکیت اداره شهر را بر عهده می‌گیرند و با روح همکاری، به چالش پایداری پاسخ می‌دهند. این امر ممکن است ایده‌آل‌گرایانه به نظر رسد، اما در واقع مستلزم چشم‌پوشی گسترده از منافع کوتاه‌مدت و بلاواسطه حکومت محلی و جامعه مدنی است. برای صورت پذیرفتن این امر، می‌بایست ظرفیت‌های معینی ایجاد شوند، پیش از آنکه حکومت و یا حکمروایی به پایداری بیشتر کمک کند.

به منظور بررسی و درک شکل‌های ظرفیت‌های نهادی و اجتماعی که برای موفقیت سیاست توسعه پایدار لازم‌اند، محققان میدانی پروژه DISCUS، به پژوهش در ۴۰ شهر و شهرک سراسر اروپا پرداختند. تحلیل حجم عظیمی از داده‌های جمع‌آوری‌شده در طول یک سال با این تأیید همراه بود که تغییر از حکومت به حکمروایی برای ایجاد شهرها و شهرک‌های پایدارتر کافی نیست. در عین حال که تغییر و اصلاح قوانین و اصول تعامل بین حکومت محلی و جامعه مدنی برای جلوگیری از دور شدن دستورکار پایداری از شهروندان ضرورت دارد، لیکن حکومت‌های محلی قوی و دارای اعتماد به نفس، عامل اصلی در ایجاد نتایج محسوس و بلندمدت برای پایداری به شمار می‌آیند.

بدین ترتیب، هنر اداره شهرهای پایدار، ایجاد حکومت‌های محلی به شدت مسئول، پاسخگو و باکفایتی است که در تعامل با جامعه مدنی، شکلی از مدیریت همراه با راه‌حل‌های پایدارتر را به کار می‌گیرند. ایجاد ظرفیت نهادی و اجتماعی مورد نیاز برای دستیابی به این هدف، فراتر از دوره‌های آموزشی آخر هفته در مدیریت دولتی، نوین و یا یک روز محیط زیست در هر سال است. این کار، فرایند بلندمدتی است، شامل آموزش و افزایش آگاهی و ایجاد طرزتلقی جدید اجتماعی از مسئولیت مشترک برای رفاه عمومی (و یا خیر و بهزیستی همگانی)، که اکنون با الگوواره یا پارادایم فعلی فردگرایی و رقابت تقویت‌شده، کمی متناقض می‌نماید.

به هر حال، اگر راهی ورودی برای ایجاد این ظرفیت به منظور اداره توسعه پایدار وجود داشته باشد، این راه همان حکومت محلی است: حکومت محلی‌ای که دغدغه واقعی دارد - آن هم نه صرفاً برای منافع نمایندگان انتخابی و یا حرفه‌ای خود، بلکه برای خیر و صلاح همگانی شهروین - و در همان حال، در گفت‌وگوی مداوم محلی با جامعه مدنی در مورد اینکه به واقع خیر و صلاح عمومی برای شهر چیست، شرکت می‌کند. اداره شهرهای پایدار، با تغییر حکومت‌های محلی و به طریق اولی، جامعه محلی برای به دست آوردن شکلی از اداره محلی که پایداری را بارور سازد، سروکار می‌یابد. این کار ممکن است گیج‌کننده به نظر رسد و در واقع مستلزم چیزی است فراتر از کاربرد صرف معدودی از روش‌های جدید مدیریت شهر و یا شهرک. با این حال، امیدوارم پروژه DISCUS و نتایج آن بتواند به روشن ساختن این مفاهیم و ارتباط آنها کمک کند. مطمئناً این پروژه، پاره‌ای از عوامل مورد نیاز به منظور توانمند ساختن ظهور شهرها و شهرک‌های پایدارتر را به صورت اجمالی مطرح می‌کند.



مایلم سپاس خود را از گروه همکاری پروژه DISCUS بیان کنم، که متشکل از مؤسسه تحقیق شهرهای پایدار در دانشگاه نورث امبریا، دانشگاه آبوآکادمی، FocusLab srl، Universidade Nova de Lisboa، WWF-UK و دو همکار مشاور یعنی گروه شهرها و شهرک‌های پایدار اروپا و مرکز منطقه‌ای محیط زیست بود، که به مدت سه سال، به شدت امیدبخش و مشتاق بودند و همواره به بحث‌های لذت‌بخش و همکاری درخور اعتمادشان ادامه دادند. به علاوه، می‌خواهم به نمایندگی از این تیم، از گروه پژوهشگران میدانی که بدون آنها داده‌های این کتاب موجود نبود، و همچنین از هیئت مشاوره دانشگاهی و میزگرد متخصصان به خاطر دلگرمی و بازخورد انتقاداتشان، و سرانجام از مدیرکل کمیسیون اروپا برای برنامه چارچوب پنجم تحقیق که به میزان زیادی از نظر مالی پروژه DISCUS را حمایت کرد، سپاس‌گزاری کنم.

استفان کوهن

ICLEI - حکومت‌های محلی برای پایداری، دبیرخانه اروپا، فریبورگ، آلمان

هماهنگ‌کننده پروژه DISCUS

اکتبر ۲۰۰۴

## تقدیر و تشکر

نویسندگان، این کتاب را به نمایندگی از گروه همکاری پروژه DISCUS نوشته‌اند و امید دارند قدرداتی‌شان را از نقش همکاران این گروه در برنامه‌ریزی و انجام پژوهش - که کتاب حاضر بر پایه آن است- به عمل آورده باشند. همچنین از آنها به خاطر کمک باارزش‌شان در تحلیلی که در کتاب ارائه شده است سپاس‌گزاری می‌شود. البته باید تأکید کرد که هرگونه کاستی این کتاب بر عهده نویسندگان آن است. همچنین تأکید می‌شود که این کتاب نتیجه نهایی تلاش خالصانه گروه است، مبتنی بر تجربه و تخصص همکاران در سراسر اروپا.

در طول سه سال کار در پروژه DISCUS، افتخار داشتیم که بخشی از گروه پژوهش باشیم، متشکل از این اعضا:

- استفان کوهن<sup>۱</sup>، گینو وان بگین<sup>۲</sup>، ناومی لاهد تامسون<sup>۳</sup> و سارا لاهمانی<sup>۴</sup> (ICLEI-حکومت‌های محلی برای پایداری، دبیرخانه اروپا، فریبورگ، آلمان: هماهنگ‌کنندگان پروژه)؛
- مارکو جوز<sup>۵</sup>، سوزان ساندبک<sup>۶</sup>، ماریا نوردستروم<sup>۷</sup> و توو ماتار<sup>۸</sup> (دانشگاه آبوآکادمی، آبو، فنلاند: همکار پروژه)؛
- جواو فارین‌ها<sup>۹</sup> (یونیورسیتی نوآ د لیسبوا، لیسبون، پرتغال: همکار پروژه)؛
- والتر سانکاسیانی<sup>۱۰</sup> (فوکاس لاب، مودنا، ایتالیا: همکار پروژه)؛

---

1 - Stefan Kuhn  
2 - Gino van Bogen  
3 - Naomi Luhde-Thompson  
4 - Sarah Lahmani  
5 - Marko Joas  
6 - Susan Sundback  
7 - Maria Nordström  
8 - Tove Matar  
9 - Joao Farinha  
10 - Walter Sancassiani

- باب ایوانس<sup>۱۱</sup> و کیت تنوبالد<sup>۱۲</sup> (مؤسسه پژوهش شهرهای پایدار، دانشگاه نورث‌آمبریا، نیوکاسل: بریتانیا).
- لوسی یانگ<sup>۱۳</sup> و کن وبستر<sup>۱۴</sup> (WWF-UK، گودالمینگ، سوئدی: همکار پروژه).
- آنتونی پاپین<sup>۱۵</sup> (گروه شهرها و شهرک‌های پایدار اروپا، بروکسل، بلژیک: همکار مشاور)، و
- آگاتا میازگا<sup>۱۶</sup> (مرکز منطقه‌ای محیط زیست، شنتندر، لهستان: همکار مشاور).

حمایت و رفاقت آنها در سراسر این پروژه، به حق درخور تقدیر است.

پروژه DISCUS اقبال بهره‌مندی از حمایت یک هیئت مشورتی دانشگاهی را با خود داشت، که دیدگاه‌های بالارزشی را در مورد برنامه تحقیق و تحلیل آن ارائه کرد. از کاترین اکبربرگ<sup>۱۷</sup> (دانشگاه اومیا، سوئد)، رودی لوانسکی<sup>۱۸</sup> (دانشگاه بولونیا، ایتالیا) و یوون ریڈین<sup>۱۹</sup> (دانشکده اقتصاد لندن، بریتانیا) نیز تشکر و قدردانی می‌شود. به علاوه، امکان مشورت با متخصصان پایداری از طریق میزگرد متخصصان در پنج حاکمیت محلی، برای مان فراهم آمد: میکو جاکینن<sup>۲۰</sup> (تورکولابو، فنلاند)؛ ریتا کلنر-استول<sup>۲۱</sup> (برمن، آلمان)؛ جیم ساندرس<sup>۲۲</sup> (برادفورد، بریتانیا)؛ ونلین دانچو تودورو<sup>۲۳</sup> (بورگاس، بلغارستان) و کاترین تساکماکیدو<sup>۲۴</sup> (کالی‌تآ، رودس، یونان). از شما به خاطر زمان و نیرویی که برای پروژه اختصاص دادید، سپاس‌گزاری می‌شود.

از تیم پژوهشگران میدانی که در کار خود و کل ارائه نتایج، دقیق و باریک‌بین بودند به خاطر انجام کار حجیم پژوهش میدانی در ۴۰ شهر و شهرک در سراسر اروپایی نهایت سپاس‌گزاریم. از کاتیوسپا

11 - Bob Evans

12 - Kate Theobald

13 - Lucy Young

14 - Ken Webster

15 - Anthony Payne

16 - Agata Miazga

17 - Katarina Eckerberg

18 - Rudy Lewanski

19 - Yvonne Rydin

20 - Mikko Jokinen

21 - Rita Kellner-Stoll

22 - Jamie Saunders

23 - Venelin Donchev Todorov

24 - Katerina Tsakmakidou

فارا<sup>۲۵</sup>، سارا لاهمانی<sup>۲۶</sup>، مون تسرات روس-مارتی<sup>۲۷</sup> و سیلکه موسچیتز<sup>۲۸</sup> (ICLEI - حکومت‌های محلی برای پایداری)، الی آلسار<sup>۲۹</sup> و مارت رمان<sup>۳۰</sup> (انجمن شهرهای استونی)، ارنه برنادا<sup>۳۱</sup> (مرکز منطقه‌ای محیط زیست، کرواسی)، ریچارد مولر<sup>۳۲</sup> (مرکز منطقه‌ای محیط زیست، اسلواکی)، اوگنیان انیو<sup>۳۳</sup> (مرکز منطقه‌ای محیط زیست، بلغارستان)، ماگدالنا چیتو<sup>۳۴</sup> (مرکز منطقه‌ای محیط زیست، رومانی)، دالیا گینی تنه<sup>۳۵</sup> و النا تالوکی تی<sup>۳۶</sup> (ECAT، لیتوانی) و ماریا نوردستوم<sup>۳۷</sup> (دانشگاه ایاکادمی) تشکر می‌کنیم.

از سارا لیلی<sup>۳۸</sup> و الانی رایدین<sup>۳۹</sup> از مؤسسه پژوهش شهرهای پایدار دانشگاه نورث‌آمبریا به خاطر تضمین اجرای بی‌عیب و نقص پروژه و به ویژه کار میدانی تشکر می‌شود. همچنین، قدردان سارا لیلی، الانی رایدین و جورج دابسون<sup>۴۰</sup> به خاطر کمک به تولید نسخه نهایی کتاب، هستیم. از راب آنجل<sup>۴۱</sup> که به همکاری با تیم در زمینه‌های ساختن و به عمل آوردن بحث‌های اینترنتی پرداخت - که نتایج بالارزشی همراه را با پیشرفت پروژه ارائه کرده - سپاس‌گزاریم.

همچنین از مسئول علمی پروژه در کمیسیون اروپا یعنی برایان براون<sup>۴۲</sup> که در سراسر پروژه از حمایت و کمک بی‌پایان دریغ نوزید، بسیار ممنونیم.

و سرانجام از سیاستمداران و کارمندانی که در ۴۰ شهر و شهرک مورد مطالعه که با شرکت در پروژه DISCUS موافقت کردند تشکر می‌کنیم. بدون کمک شما این پروژه نمی‌توانست به انجام رسد.

25 - Katiusia Fara

26 - Sarah Lahmani

27 - Montserrat Reus-Marti

28 - Silke Moschitz

29 - Ille Allsaar

30 - Mart Reimann

31 - Irena Brnada

32 - Richard Muller

33 - Ognyan Enev

34 - Magdalena Chitu

35 - Dalia Gincitiene

36 - Elena Talockaite

37 - Maria Nordström

38 - Sara Lilley

39 - Elaine Ryder

40 - George Dobson

41 - Rob Angell

42 - Brian Brown

امید است که این کتاب را به عنوان انعکاس درست نظریات و دیدگاه‌های خود در پروژه تلقی کنید. باز هم از کلیه اشخاصی که در طول این پروژه ما را کمک و حمایت کردند سپاس‌گزاری می‌کنیم و از تمامی کسانی که در اینجا از قلم انداخته شده‌اند پوزش می‌طلبیم.

باب ایوانس<sup>۴۳</sup>، مارکو جوز<sup>۴۴</sup>، سوزان ساندبک<sup>۴۵</sup> و کیت تئوبالد<sup>۴۶</sup>

اکتبر ۲۰۰۴

پروژه تحقیق DISCUS را مدیرکل کمیسیون اروپا برای برنامه چارچوب پنجم تحقیق، ۱۹۹۸-۲۰۰۲، تأمین مالی کرده است.

برنامه موضوعی: انرژی، محیط زیست و توسعه پایدار

اقدام اصلی: شهر فردا و میراث فرهنگی، شماره قرارداد EVK-4-2001-00103

43 -Bob Evans

44 -Marko Joas

45 -Susan Sundback

46 -Kate Theobald